

ВІДГУК

**офіційного опонента – кандидата юридичних наук, професора
Котухи Олександра Степановича
на дисертацію Балагури Миколи Володимировича
на тему: «Роль правових механізмів у зміцненні демократичних інститутів»
подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право»
за спеціальністю 081 «Право»**

Аналіз рукопису дисертації та публікацій автора за темою дослідження дозволив сформулювати такі висновки, пропозиції та зауваження.

Актуальність теми дисертаційної роботи

В умовах сучасних викликів, пов'язаних із глобалізацією, політичною нестабільністю, посиленням авторитарних тенденцій у деяких країнах та технологічними змінами, питання ефективності правових механізмів у зміцненні демократичних інститутів набуває особливої значущості. Демократія не може функціонувати без чіткої правової основи, яка забезпечує стабільність державного управління, дотримання прав людини та верховенство права. Правові механізми відіграють ключову роль у забезпеченні прозорості державних процесів, незалежності судової системи, захисті громадянських прав і свобод, а також у формуванні активного громадянського суспільства. Вони слугують гарантією поділу влади, чесних виборів, підзвітності посадових осіб та ефективного правозастосування.

Актуальність дослідження також зумовлена необхідністю адаптації національних правових систем до європейських стандартів демократичного

врядування, що є важливим для країн, які прагнуть до інтеграції в міжнародні демократичні спільноти. Особливо це стосується України, де в умовах реформування державних інституцій виникає потреба у вдосконаленні правових механізмів для забезпечення реальної дії принципів демократії. Враховуючи сучасні суспільно-політичні процеси, дослідження ролі правових механізмів у зміцненні демократичних інститутів є важливим як у теоретичному, так і у практичному аспектах. Воно дозволяє визначити ефективні правові моделі, які сприятимуть стійкому демократичному розвитку, мінімізуватимуть ризики узурпації влади та забезпечуватимуть дієвість демократичних норм у реальному житті.

Зв'язок дисертаційної роботи з науковими планами і темами

Дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри права та публічного управління Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила» за напрямками «Трансформація правової системи України в умовах розвитку правових систем сучасності (теоретико-правовий та історико-правовий аспекти)» (державний реєстраційний номер 0116U002342) та «Закономірності розвитку і функціонування правової держави» (державний реєстраційний номер 0111U006673).

Оцінка обґрунтованості та достовірності наукових положень і рекомендацій, сформульованих автором

Наукова обґрунтованість основних положень, висновків і рекомендацій дисертації забезпечується її чіткою логічною структурою, використанням комплексу наукових принципів і методів дослідження, а також новизною запропонованих до захисту положень.

Структурно-логічна організація роботи сприяла послідовному та всебічному розкриттю теми, забезпечивши ефективне вирішення поставлених перед здобувачем завдань. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що включають дев'ять підрозділів, а також проміжних і загальних висновків, списку використаної літератури та додатків. Структура дослідження є логічно

обґрунтованою та не викликає заперечень. Зокрема, перший розділ має теоретико-методологічний характер, другий присвячений теоретичному аналізу проблематики, а третій зосереджений на практичних аспектах. Всі розділи взаємопов'язані, а зміст кожного підрозділу логічно впливає з попереднього, забезпечуючи цілісність дослідження.

Дослідження присвячене всебічному аналізу основних тенденцій та протиріч у розвитку ролі правових механізмів, що сприяють зміцненню демократичних інститутів сучасної української держави, з одночасним обґрунтуванням необхідності та можливості переходу України до нового етапу конституційної реформи. Дослідження передбачає розробку концептуальних засад стратегії побудови демократичної, правової та соціальної держави, що відповідає сучасним викликам та сприяє подальшому розвитку ефективного та прозорого державного управління.

Достовірність сформульованих у дисертаційній роботі положень та практичних висновків підтверджується значною кількістю опрацьованих праць українських та іноземних вчених (166 найменувань з яких 60 – англomовні). Коректність посилань на літературні джерела дозволяє відокремити наукові здобутки здобувача від теоретичних доробків інших дослідників.

Отримані здобувачем результати дисертаційного дослідження, сформульовані висновки та рекомендації є науково обґрунтованими і базуються на використанні сучасних методів дослідження. Так, для досягнення наукової об'єктивності дослідження використано комплексний підхід, який поєднує різноманітні методи для глибокого аналізу та розуміння проблематики демократичних інститутів, їх ролі в розвитку правової системи та забезпеченні основних демократичних цінностей. Зокрема, застосовувалися такі методи, як історико-правовий – дозволив виявити, як змінювались уявлення про демократичні інститути в правовій думці, від первісних форм організації до сучасних концепцій; функціональний – використовується для аналізу ролі демократичних інститутів у забезпеченні правопорядку, стабільності та справедливості; ціннісно-правовий – дозволив вивчити основні цінності

правової політики (верховенство права, справедливість, рівність, свобода та правова відповідальність) та з'ясувати, як ці цінності відображаються у правових нормах і демократичних інститутах; концептуального аналізу – дозволив визначити ключові характеристики та функції таких понять, як «норми права», «регулятор», «демократичні інститути»; нормативно-правовий метод – для дослідження основних концептуальних особливостей заохочувальних норм та їх значення для зміцнення демократії; соціально-правовий метод – для вивчення правового виховання та його впливу на розвиток демократичних цінностей; порівняльно-правовий метод – дозволяє порівняти правові механізми та підходи до розвитку демократичних інститутів в Україні та інших країнах; прогностично-моделюючий – для розробки концептуальних засад стратегії побудови демократичної, правової та соціальної держави. Метод узагальнення – використаний для підсумування результатів дослідження.

Практичне значення одержаних результатів визначається їх актуальністю, новизною та сформульованими загальнотеоретичними і прикладними висновками. Сформульовані й обґрунтовані в роботі висновки та пропозиції, можуть бути використані для розробки нормативно-правових актів, удосконалення механізмів державного управління, підвищення рівня правової культури суспільства та впровадження більш прозорих і ефективних інструментів реалізації демократичних принципів. Крім того, результати дослідження можуть стати основою для наукових дискусій, навчальних програм у сфері права та рекомендацій щодо вдосконалення правової політики держави.

Матеріали дисертації використовуються: в навчальному процесі Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила» при викладанні курсів «Теорія держави і права», «Актуальні проблеми теорії держави і права»; науково-дослідній та експертно-аналітичній роботі Науково-дослідного інституту імені академіка УАН І.М. Луцького при виконанні наукових програм розвитку Університету Короля Данила, Прикарпатського регіону та України відповідно до плану проведення наукових досліджень, при підготовці науково-практичних

експертних висновків, зауважень і пропозицій до законопроектів в зазначеній сфері.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження

Зміст дисертаційної роботи та опубліковані наукові праці Балагури М.В. засвідчують, що основні наукові положення, висновки і пропозиції сформовані автором самостійно, відображають особистий внесок дисертанта та характеризуються науковою новизною, яка, у трактуванні здобувача полягає у формулюванні теоретико-правового підходу до оцінки ефективності правових механізмів у контексті забезпечення прозорості, підзвітності та дотримання принципу верховенства права в діяльності демократичних інститутів.

Серед найбільш вагомих результатів дисертаційної роботи, що визначають її наукову новизну, слід відзначити наступні, зокрема, *уперше*: розширено розуміння підходу до заохочувальних норм, який вбачає їх не тільки як механізм правового регулювання, але й як інструмент соціальної інтеграції та демократизації суспільства. Обґрунтовано впровадження інтегрованої стратегії реформ, що базується на системному та послідовному підході, який передбачає чітке визначення довгострокових цілей і поетапне впровадження змін для досягнення синергії управлінських процесів у всіх сферах діяльності демократичних інститутів. Доведено, що високий рівень правової культури формує відповідальне громадянське суспільство, посилює соціальну довіру до державних інституцій та сприяє більш активній громадянській участі у процесах прийняття рішень;

Здобувачем також *удосконалено*: підхід, який виходить за межі традиційного розуміння демократичних інститутів як суто нормативного феномену, зосереджуючи увагу на їхньому практичному функціонуванні у взаємодії з державою та громадянським суспільством. Концепцію «правової соціалізації», яка полягає у комплексному поєднанні методів правового виховання, що базується на інтеграції когнітивних, поведінкових та емоційно-мотиваційних факторів. Методологію аналізу механізмів правового

регулювання, зосереджуючи увагу не лише на їхній нормативній природі, а й на практичних аспектах реалізації, що сприяють ефективному управлінню соціальними відносинами.

У дисертації набули *подальшого розвитку*: обґрунтування підходу, що хоча демократичні системи прагнуть слугувати прикладом, реальна ефективність у вирішенні соціальних проблем часто недосяжна через багаторівневу систему управління та перешкоди у вигляді економічних і політичних факторів. Концепт щодо проблем прозорості діяльності органів державної влади, відсутності узгодженості в законодавчій базі та поширеності корупції.

Повнота висвітлення і викладення сформульованих у дисертаційній роботі положень, висновків і рекомендацій в опублікованих автором працях

Основні положення та висновки дисертації обговорювалися на засіданнях кафедри права та публічного управління Університету Короля Данила, де було виконано дисертацію, а також оприлюднені на двох наукових конференціях, а саме: Міжнародній науково-практичній конференції «Тенденції та перспективи розвитку юридичної науки сьогодення» (м. Київ, 16–17 квітня 2024 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Київ, 18–19 вересня 2024 року).

Результати дисертації також висвітлені у чотирьох наукових фахових виданнях України.

Наукові публікації повною мірою відображають основні результати дисертаційної роботи та відповідають вимогам пунктів 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії.

Зауваження до окремих положень дисертаційної роботи

Окрім позитивної оцінки результатів дослідження, окремі положення дисертаційної роботи потребують додаткового обґрунтування та містять аспекти, що можуть викликати наукову дискусію. До таких положень можна віднести:

1. Розгляд правової культури крізь призму різних наукових підходів є цінним для комплексного розуміння її ролі у формуванні демократичної держави. Проте варто детальніше пояснити взаємозв'язок між цими підходами та їхню практичну значущість. Зокрема, як саме антропологічний, соціологічний, філософський і комунікативно-знаковий підходи сприяють формуванню демократичного врядування на рівні конкретних правових механізмів? Також було б корисно навести приклади застосування цих підходів у сучасній правовій політиці або громадських ініціативах, що сприяють підвищенню правової культури (підрозділ 1.2).

2. У роботі (підрозділ 2.1) правильно акцентується увага на значущості принципів рівності перед законом та правової визначеності для демократичних правових систем. Проте варто детальніше розкрити, які саме юридичні механізми сприяють ефективній реалізації принципу рівності в різних правових системах, а також чи існують дієві механізми усунення дискримінаційних практик в Україні. Крім того, твердження щодо правової визначеності потребує більш глибокого аналізу у контексті правозастосування: було б корисно розглянути конкретні приклади правової невизначеності в українському законодавстві та їхній вплив на реалізацію прав і свобод громадян.

3. У межах підрозділу 2.1 автор розглядає норми Конституції України як один з гарантів функціонування демократичних інститутів, однак було б доцільно глибше проаналізувати механізми їхньої реалізації на практиці. Крім того, доцільно звернути увагу на роль Конституційного Суду України та інших інституцій у забезпеченні ефективної реалізації конституційних гарантій демократичного устрою.

4. У дослідженні наявні окремі стилістичні неточності, які потребують уточнення та виправлення для покращення якості викладу матеріалу.

Варто зазначити, що виявлені недоліки та зауваження здебільшого стосуються дискусійних аспектів, носять рекомендаційний характер і можуть бути розглянуті під час публічного захисту або враховані в майбутніх наукових дослідженнях Балагури М.В., оскільки тема є надзвичайно актуальною та цікавою.

Відповідність дисертаційної роботи встановленим вимогам

За своєю структурою, змістом, обсягом та оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам, передбаченим «Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. № 283), наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07.2019 р.), і «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Випадків порушень академічної доброчесності не виявлено.

Загальний висновок про відповідність роботи загальним вимогам МОН України

Дисертаційна робота Балагури Миколи Володимировича на тему: «Роль правових механізмів у зміцненні демократичних інститутів» є актуальним, самостійно виконаним та завершеним науковим дослідженням. Отримані результати та висновки є належно обґрунтованими, містять наукову новизну, мають теоретичне та практичне значення. Зміст дисертації відповідає паспорту спеціальності 081 – «Право».

Зазначене засвідчує, що за змістом, актуальністю, оформленням, підходами до вирішення наукових проблем, теоретичним та прикладним значенням отриманих результатів дисертаційна робота на тему: «Роль правових механізмів у зміцненні демократичних інститутів» за своїм змістом, структурою, обсягом та оформленням відповідає спеціальності 081 – «Право» та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. № 283), наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07.2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор Балагура Микола Володимирович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

кандидат юридичних наук, професор,

декан факультету права

Львівського торговельно-

економічного університету

О.С. КОТУХА

